

ZPROSTŘEDKOVATELÉ POJIŠTĚNÍ ZNOVU A JINAK?

Malé zamyšlení nad velkými změnami

Ing. Václav Krivohlávek, CSc., FAPIN, s.r.o.

„**Každá změna je k horšímu**“, praví jeden z populárních Murphyho zákonů. Změny se ale vždy provádí s cílem něco upravit tak, aby lépe a kvalitněji korespondovaly s existující i očekávanou, z hlediska věcného nevyhovující, skutečností.

Následující text je zaměřen na problematiku pojištění a pojišťovnictví zejména s ohledem na význam pojišťovacích zprostředkovatelů (okrajově zprostředkovatelů zajištění) na pojistném trhu tak, jak problematiku vnímá autor článku v kontextu dosavadního vývoje, současnosti i očekávání.

Zprostředkovatelé pojištění jsou významnou součástí pojistného trhu, jsou těmi, kteří přinášejí do pojišťoven prostřednictvím pojistných smluv aktiva, jejichž zdrojem jsou technické rezervy nutné pro existenci a aktivity pojišťoven. Jsou tedy těmi subjekty, které stojí mezi pojišťovnami (pojistiteli) a zájemci o pojištění (potenciálními pojistníky). Jaký byl tedy dosavadní vývoj tohoto důležitého segmentu pojistného trhu z hlediska věcného a z hlediska právního rámce?

Článek není kritikou očekávaných změn, i když se ne zcela ztotožňuji s obsahem nového zákona. Současný stav v počtu a struktuře pojišťovacích zprostředkovatelů je neudržitelný. Změny jsou nutné. Každá změna má ale své odpůrce. „**Odpor proti změnám není funkcí jejich oblíby, pochopení či nepochopení. Je funkcí narušení rovnovážného stavu**“. Neznám autora uvedeného výroku. Myslím ale, že plně vystihuje současnou i očekávanou situaci. Vůbec totiž nezáleží při posuzování změny, jestli je vnímána pozitivně nebo negativně. Působením změny vždy dojde k narušení existující rovnováhy, která musí být opět v reálném čase nastavena. Je zřejmé, že odpor lze chápat jako proces a když známe jeho zákonitosti, můžeme jeho existenci a vliv řídit.

Právě o nastavení rovnováhy systému v nových podmínkách se bude celý pojistný trh v budoucích měsících snažit.

PRÁVNÍ RÁMEC EXISTENCE A ČINNOSTI POJIŠŤOVACÍCH ZPROSTŘEDKOVATELŮ

Každá změna je k horšímu je první větou tohoto článku. Pokusím se, jako aktivní účastník regulatorních změn do roku 2005, alespoň krátce zmínit o některých záměrech jednotlivých změn. Východiskem pro existenci pojistného trhu v České republice byl zákon ČNR č. 185/1999 Sb., o pojišťovnictví. Ten definoval pojišťovací činnost jako „sjednávání pojištění, jeho správu a poskytování plnění z pojistných událostí, jakož i zprostředkování pojištění“. Následné významné změny zákonné, vycházející ze snahy upravit aktivity pojišťovacích

zprostředkovatelů tak, aby byly v souladu s právem EU a byly v souladu s potřebami rozvoje pojistného trhu České republiky (pominu-li dílčí novely) lze identifikovat velmi jednoduše. Jsou tři, a to:

1. Úprava existence a činnosti makléřů a agentů v zákonu č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví,

Zákon již nepovažoval zprostředkovatelskou činnost jako činnost pojišťovací, nýbrž jako „činnost související“ (činnost prováděná v souvislosti s pojišťovací nebo zajišťovací činností). Zprostředkovatelskou činnost zákon chápe jako odbornou činnost, směřující k uzavírání pojistných smluv a činnosti s odbornou činností související. Pod výrazem odborná činnost se rozumí schopnost zprostředkovatelů pojištění vysvětlovat obsah pojistných podmínek, schopnost kvalifikovaně popsat nabízený pojistný produkt a zejména přesně určit ty skutečnosti, se kterými je spojena povinnost pojišťovny plnit a schopnost zpracovat návrh na uzavření pojistné smlouvy a tuto smlouvu uzavřít. Související činností je v daném případě zejména správa takto uzavřených pojistných smluv a další činnosti v rozsahu, v jakém byl zprostředkovatel pojištění zmocněn pojišťovnou nebo pojistníkem.

Zprostředkovatelskou činnost podle zákona mohl vykonávat pouze pojišťovací agent (právnícká nebo fyzická osoba) na základě smlouvy s pojišťovnou nebo pojišťovací makléř, registrovaný ministerstvem financí (právnícká nebo fyzická osoba) na základě smlouvy se zájemcem o pojištění.

2. Zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí,

Právní úprava pojišťovacích zprostředkovatelů byla vyňata ze zákona o pojišťovnictví a přesunuta ve zcela nové podobě (harmonizace s právem EU) do samostatného zákona, který podrobně specifikoval jednotlivé kategorie pojišťovacích zprostředkovatelů, podmínky pro jejich činnost a kontrolní činnost státního dozoru Ministerstva financí. Základním předpokladem provozování zprostředkovatelské činnosti byla registrace v registru státního dozoru MF, následně od 1. 4. 2006 v registru vedeném dohledem ČNB. Podmínky registrace byly zákonem a prováděcí vyhláškou taxativně stanoveny. Zákon se nevztahoval na činnost zaměstnanců pojišťoven, nevztahoval se ještě na další zákonem specifikované subjekty.

Zákon v aktuální verzi je v současnosti stále platný a účinný, strukturuje zprostředkovatele pojištění následovně:

- *vázaný pojišťovací zprostředkovatel (VPZ),*
- *podřízený pojišťovací zprostředkovatel (PPZ),*
- *výhradní pojišťovací agent (VPA),*
- *pojišťovací agent (PA),*
- *pojišťovací makléř (PM),*
- *pojišťovací zprostředkovatel, jehož domovským členským státem není Česká republika.*

3. **Zákon o distribuci pojištění a zajištění** (v době zpracování tohoto článku zákon projednává Senát Parlamentu ČR).

Jedná se o zcela nový zákon, který implementuje svými ustanoveními směrnici IDD a směrnici Solventnost II. Umožňuje zprostředkovávat pojištění formou podnikání pouze subjektům s povolením České národní banky v následujících kategoriích:

- *samostatný zprostředkovatel, který buď vystupuje jako pojišťovací agent mající smlouvu s pojišťovnou nebo jako pojišťovací makléř má-li smlouvu s pojistníkem,*
- *vázaný zástupce,*
- *doplňkový pojišťovací zprostředkovatel, nebo*
- *pojišťovací zprostředkovatel s domovským členským státem jiným, než je Česká republika.*

Vymezuje požadavky na osoby a činnost osob oprávněných zprostředkovávat pojištění, práva a povinnosti při distribuci pojištění a působnost správních orgánů v oblasti distribuce pojištění, upravuje podmínky pro existenci a činnost akreditovaných institucí.

Ministerstvo financí strukturuje nový zákon ve dvou rovinách, a to na:

- **harmonizační část zákona**, ve které poukazují zejména na informační povinnosti a pravidla jednání, samostatnou úpravu rezervotvorného životního pojištění, důvěryhodnost a odbornost s konceptem následného vzdělávání a interní řídicí a kontrolní systémy (do řídicího a kontrolního systému zákon doplňuje „produktové řízení“ pro všechny typy distributorů včetně pojišťoven),
- **národní úpravu**, kde považují za významnou zejména změnu oprávnění zprostředkovatelů a jejich novou kategorizaci (viz výše), akreditované zkoušky a skupiny odbornosti, povolovací a dohledové procesy, regulaci provizí a odkupného. Nelze nezmínit také deregulaci samostatných likvidátorů pojistných událostí jejich přechodem do režimu živnostenského zákona.

Z dosavadního vývoje právního rámce podle mého názoru plyne zejména:

- postupné, zřejmě definitivní oddělení distribuce od aktivit pojišťoven (není již zahrnuto do pojmu „provozování pojišťovací činnosti“ tak, jak upravoval zákon o pojišťovnictví z roku 1991), což klade jiné nároky na obchod a likvidaci pojistných událostí a současně tato skutečnost přináší do systému nová významná rizika,
- směřování vývoje ve všech směrech od jednoduchosti ke složitosti, přestože strukturu pojišťovacích zprostředkovatelů nový zákon zjednodušuje do třech, resp. čtyřech nově vymezených pozic s čímž se musí v krátké době vypořádat celý pojistný trh, konkrétně pak segment distributorů pojištění, pojistitelé, zájemci o pojištění i dohled České národní banky,

- nejméně celý rok 2019 bude trvat verifikace jednotlivých ustanovení nového zákona a prováděcí vyhlášky v praxi, aby se celý systém postupně stabilizoval, přičemž verifikace by měla probíhat v plné součinnosti distributorů, akreditovaných osob i dohledu České národní banky,
- výrazně roste náročnost na celkovou odbornou způsobilost všech distributorů pojištění, což může být kontraproduktivní pro úzce specializované distributory.

Obrovskou šancí nového zákona je snaha o:

- **skutečnou redukci současného vysokého počtu registrovaných pojišťovacích zprostředkovatelů,**
- **výrazné zvýšení produktově orientované odbornosti distributorů pojištění.**

JAK VYPADÁ SOUČASNÁ SITUACE V KONFRONTACI SE SITUACÍ OČEKÁVANOU?

Struktura pojistného trhu ke dni 7. července 2018 byla podle databáze ČNB následující:

pojišťovny a pobočky zahraničních pojišťoven	49
zajišťovny	1
zahraniční pojišťovny a pobočky pojišťoven, poskytující v ČR příhraniční služby	895
pojišťovací zprostředkovatelé	160 916
pojišťovací zprostředkovatelé, jejichž domovský stát není ČR	6 368
samostatní likvidátoři pojistných událostí	289

Segment pojišťovacích zprostředkovatelů se dělí k témuž datu takto:

pojišťovací makléři (PM)	777
pojišťovací agenti (PA)	1 350
výhradní pojišťovací agenti (VPA)	42 584
vázaní pojišťovací zprostředkovatelé (VPZ)	12 748
podřízení pojišťovací zprostředkovatelé (PPZ)	118 864
pojišťovací zprostředkovatelé, jejichž domovský stát není ČR	6 368

Počet 160 916 pojišťovacích zprostředkovatelů je počtem nereálným (odborné odhady uvádějí, že skutečný počet je menší než polovina současných registrací). Z následující tabulky je zřejmý nárůst počtu registrovaných pojišťovacích zprostředkovatelů v období 2009 – 2017 na téměř dvojnásobek.

31.12.2017	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2014	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2011	31.12.2010	31.12.2009
174 581	167 805	162 936	157 229	150 403	141 797	132 543	110 198	91 586

Z uvedených statistických údajů je zřejmý „nezdravý“ vývoj segmentu pojišťovacích zprostředkovatelů. Postupné dílčí snahy tento vývoj změnit nevedly k cíli. Očekávání regulátora – Ministerstva financí, je současným zákonem upravit počet distributorů pojištění na cca 30 000 registrací ve struktuře:

- samostatný zprostředkovatel,
- vázaný zástupce,
- doplňkový pojišťovací zprostředkovatel, nebo

- pojišťovací zprostředkovatel s domovským členským státem jiným, než je ČR.

Před základní charakteristikou uvedených kategorií distribuce pojištění bych považoval za správné připomenout několik základních pojmů z nového zákona, který hned ve svém druhém paragrafu definuje pojem „**distribuce pojištění**“, **kdy distribucí pojištění se rozumí poskytování nebo zprostředkování pojištění.**

Poskytováním pojištění je jednání pojistitele vlastním jménem, které spočívá v:

- nabízení možnosti sjednat, změnit nebo ukončit pojištění, včetně srovnávání pojištění,
- předkládání návrhů na sjednání, změnu nebo ukončení pojištění,
- provádění dalších přípravných prací směřujících ke sjednání, změně nebo ukončení pojištění, včetně poskytování doporučení vedoucího ke sjednání, změně nebo ukončení pojištění, nebo
- sjednání nebo změně pojištění.

Zprostředkováním pojištění je jednání jménem pojistitele nebo zákazníka „odlišné od poskytování pojištění“, které spočívá v:

- nabízení možnosti sjednat, změnit nebo ukončit pojištění, včetně srovnávání pojištění,
- předkládání návrhů na sjednání, změnu nebo ukončení pojištění,
- provádění dalších přípravných prací směřujících ke sjednání, změně nebo ukončení pojištění, včetně poskytování doporučení vedoucího ke sjednání, změně nebo ukončení pojištění,
- sjednání nebo změně pojištění, nebo
- pomoci při správě pojištění a při uplatňování práv z pojištění.

Zákonem je ponechán pojem „**pojišťovací zprostředkovatel**“, kterým je ten, kdo jako **podnikatel zprostředkovává pojištění**. Může to být tedy i pojišťovna.

Posledním pojmem, na který považuji za vhodné upozornit je pojem „**zákazník**“, kterým je **zájemce o pojištění nebo pojistník**.

Pojistník je fyzickou nebo právnickou osobou, která má zájem na vlastním životě a zdraví, zájem na vlastním majetku. Může mít zájem i na životě, zdraví a majetku jiné osoby, jestliže se jedná o vztah vyplývající z příbuzenského vztahu nebo je např. ohrožena jeho existence či majetková ztráta. Pojistník má též možnost stát se pojištěným, pokud se nejedná o rezervotvorné pojištění a pokud je tato činnost provozována podnikatelským způsobem, jestliže:

- má pojistný zájem, vyplývající z
 - prodeje zboží nebo poskytování služby v rámci svého podnikání nebo podnikání jiné s ním propojené osoby,
 - členství pojištěného v zájmovém nebo profesním sdružení,

- pracovněprávního, služebního nebo jiného obdobného vztahu pojištěného k pojistníkovi, nebo
- kulturních, sportovních či jiných obdobných činností pojistníka,
- pokud mají věci, jichž se pojištění týká téhož vlastníka, nebo
- jsou pojištěný a pojistník součástí stejného koncernu.

Pojistným zájmem se rozumí podle občanského zákoníku oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události.

Jak se konkrétně zákonem vymezují osoby, uvedené kategorie distributorů pojištění?

1. **Samostatný zprostředkovatel (SZ)** má sídlo na území ČR, je důvěryhodný a odborně způsobilý, je zapsán do registru ČNB, může spolupracovat s více pojišťovnami, je odpovědný za sebe a své vázané zástupce, zprostředkovává pojištění, jako:
 - **pojišťovací agent**, pokud zprostředkovává pojištění pro pojišťovnu, nebo
 - **pojišťovací makléř**, pokud zprostředkovává pojištění pro zákazníka.
2. **Vázaný zástupce (VZ)** může zastupovat pouze jednoho „zastoupeného“ (pojišťovna nebo samostatný zprostředkovatel), který za něj odpovídá, nemůže mít své další vázané zástupce.
3. **Doplňkový pojišťovací zprostředkovatel (DPZ)** může zprostředkovávat pouze pojištění, které je doplňkovou službou k dodávanému zboží nebo poskytované službě, a to pouze jako svoji doplňkovou činnost, může jednat jménem několika zastoupených.
4. **Zahraniční pojišťovací zprostředkovatel (ZPZ)** se sídlem v jiném členském státě, než je Česká republika, může v ČR zprostředkovávat pojištění v rozsahu, v jakém je tuto činnost oprávněn provozovat v domovském členském státě (princip „jednotného evropského pasu“), a to na základě:
 - svobody usazování, nebo
 - svobody dočasně poskytovat služby.

Na rozdíl od současného stavu zákon o distribuci pojištění a zajištění (ZDPZ) neumožňuje kumulaci jednotlivých oprávnění (SZ, VZ, DPZ, ZPZ) u téže osoby. Je možná pouze kombinace mezi jinými sektory finančního trhu, např. SZ podle ZSÚ (zákon o spotřebitelských úvěrech) a VZ podle ZDPZ.

Pojišťovna při zprostředkování (cizího) pojištění nemusí mít oprávnění ke zprostředkování pojištění, ale použijí se na ni obdobně ustanovení o SZ (s výjimkou ustanovení o udělení a odnětí oprávnění, zápisu do registru, některých ustanovení o dohledu, apod).

Jsem přesvědčen, že snaha o snížení počtu registrovaných distributorů pojištění a zajištění bude úspěšná a odhaduji jejich budoucí počet v roce 2020 ve výši cca 50 000 registrací.

ODBORNÁ ZPŮSOBILOST DISTRIBUTORŮ POJIŠTĚNÍ

Ambicí nového zákona je také výrazné zvýšení odbornosti distributorů pojištění. Jak se tedy změní požadavky na jednotlivé kategorie zprostředkovatelů pojištění? Tak především je zřejmé, že změny se postupně dostávají do souladu s postupy, využívanými již v sektoru spotřebitelských úvěrů a sektoru podnikání na kapitálovém trhu. Požadovány jsou:

- **všeobecné znalosti**

- prokazují se vysvědčením o maturitní zkoušce nebo dokladem o dosažení vyššího vzdělání,
- pokud někdo maturitu nemá a chce nadále působit jako distributor pojištění, musí studium dokončit do 42 měsíců,
- maturitní zkoušku nepotřebuje ten, kdo ke dni nabytí účinnosti zákona poskytoval nebo zprostředkoval pojištění nebo byl za poskytování nebo zprostředkování odpovědný nepřetržitě alespoň po dobu 3 let (podle stanoviska ČNB k obdobnému ustanovení ZSÚ je podmínka nepřetržitosti splněna i v případě přerušení z důvodu mateřské nebo rodičovské dovolené).

- **odborné znalosti a dovednosti**

- prokazují se osvědčením o úspěšném vykonání odborné zkoušky u akreditované osoby (změna koncepce: mělká odbornost pro všechny segmenty pojištění - hlubší znalosti a dovednosti podle skupin odbornosti),
- následné vzdělání (požadavek IDD) – 15 hodin ročně u akreditované osoby.

Rozsah odborných znalostí a dovedností je určen zákonem a prováděcí vyhláškou pro těchto šest skupin odborností:

- a) distribuce životního pojištění,
- b) distribuce pojištění škod na pozemních dopravních prostředcích jiných než drážních vozidlech a pojištění odpovědnosti vyplývající z provozu pozemního motorového a jeho přípojného vozidla, včetně pojištění úrazu,
- c) distribuce neživotního pojištění, s výjimkou:
 - a. distribuce neživotního pojištění týkajícího se podnikatelské činnosti zákazníka,
 - b. distribuce velkých pojistných rizik,
- d) distribuce neživotního pojištění, týkajícího se podnikatelské činnosti zákazníka s výjimkou distribuce velkých pojistných rizik,
- e) distribuce velkých pojistných rizik,
- f) distribuce zajištění.

Jak bude prokazována odborná způsobilost?

Do dvou let od účinnosti zákona se lze prokázat dokladem o odborné způsobilosti podle ZPZ nebo čestným prohlášením oprávněné osoby (neznamená to samozřejmě, že posuzovaná osoba by nemusela mít dva roky odbornou způsobilost pro své aktivity).

V současnosti je předmětem připomínkového řízení prováděcí vyhláška o odborné způsobilosti pro distribuci pojištění. Obsahuje:

- požadovaný rozsah odborných znalostí a dovedností distributorů v pojištění,
- požadavky na odbornou zkoušku, věcné, organizační a personální předpoklady akreditované osoby a požadavky na její zkušební řád,
- pravidla aktualizací souboru otázek a
- pravidla pro poskytování souboru vypracovaných zkušebních otázek akreditovaným osobám a nakládání s nimi.

Jedná se o velmi významnou podzákonnou normu, kterou bude jistě vhodné, mimo rámec tohoto článku, podrobněji z hlediska dopadů do praxe analyzovat.

PŘECHOD SOUČASNÉHO SYSTÉMU DO SYSTÉMU NOVÉHO VE TŘECH FÁZÍCH

1. fáze - stávající PA a PM – automatické „překlopení“

- uplynutím 2 měsíců od účinnosti zákona se pojišťovací agenti a makléři automaticky stanou samostatnými zprostředkovateli, pokud do jednoho měsíce od účinnosti zákona nesdělí České národní bance, že se již samostatnými zprostředkovateli nechtějí stát - v průběhu uvedených dvou měsíců mohou vykonávat činnost na základě dosavadního oprávnění,

2. fáze - stávající VPZ, PPZ a VPA – nový zápis do registru Regis

- nestanou se vázanými zástupci automaticky, ale musí být znovu oznámeni České národní bance svým zastoupeným - oznámení je osvobozeno od správního poplatku,
- oznámení lze provést po uplynutí dvou a před uplynutím čtyř měsíců od účinnosti zákona, do té doby mohou vykonávat činnost na základě dosavadního oprávnění,

3. fáze - uvedení bývalých PA a PM do souladu se ZDPZ

- prodloužit oprávnění (na konci kalendářního roku po provedení zápisu) lze až poté, co bývalý PA/PM oznámí skupiny odbornosti a doloží vykonání odborné zkoušky a některé další dokumenty, které ZDPZ vyžaduje navíc oproti ZPZ).

ZÁVĚR

Již potřetí se vracím k úvodní větě: „Každá změna je k horšímu“. Nemyslím si to. Více než dvacet let jsem pracoval ve výzkumu a hledal nová řešení, nové možnosti v technologiích, ve výrobních inovacích i ve službách. Bez změn by společnost nebyla tam, kde je. Platí to i pro finanční trh a jeho segment – pojistný trh. Existence a činnost finančně zdravých pojišťoven a zajišťoven, které budou plnit trvale z vlastních zdrojů nároky z pojistných událostí, je zájmem nejen zájemců o pojištění, ale především státu. Státu, který upravuje jejich existenci formou zákonů a Českou národní banku ustanovil orgánem dohledu nad plněním povinností plynoucích ze zákona.

Zákon o distribuci pojištění a zajištění bude za pár měsíců účinný a následně je třeba jeho ustanovení respektovat. Považuji za nezbytné v co nejkratším čase nastavit novou rovnováhu i při vědomí, že teprve čas ukáže klady a zápory implementace IDD, které budou zcela jistě předmětem odborných diskusí a následně i obsahem novelizací zákona.